

SZABÓ JÚLIA

Titkaink nyilvánossága - nyilvánosságunk titkai Két rádiódokumentum-műsor metszéspontjában

Az ELTE TáTK Szociológiai Doktori Iskola Interdiszciplináris programjának keretében média- és értékutatás határterületen végzek vizsgálatot. Médiatartalmat elemzek – 3 év európai rádió dokumentum - műsorait – amelyek 2011-2013 között versenyeztek a berlini Prix Európa médiafesztiválon.

Hipotézisem – amit résztvevő megfigyelőként fogalmaztam meg –, hogy ezek a tartalmak nagyon is hasonló értékvilágot tükröznek, ezekből a dokumentum - műsorokból kirajzolódik egy olyan európai médiatér, ahol ezek a hasonló értékek megjelennek.

Kutatásom alapkérdése, hogy ezek a dokumentumok milyen típusú konfliktusokat mutatnak meg és milyen módon? Egyrészt arra keresek választ, hogy milyen üzeneteket fogalmaznak meg az alkotóik, másrészt arra, hogy vannak-e a különböző országokra jellemző témák, harmadrészt pedig arra keresem a választ, hogy melyek azok az értékek, amelyeket ezek a rádiódokumentumok preferálnak?

A módszerem kvalitatív, ezeknek a műsoroknak a tartalomelemzése után a Shalom Schwartz által kialakított értékeket rendelem hozzá a dokumentumokhoz, majd résztvevő megfigyelőként írom le tapasztalataimat, miután személyesen vettem részt ezeknek a dokumentum - műsoroknak a meghallgatásán, amelyen körülbelül 40 fős zsűri és ugyanennyi regisztrált érdeklődő vett részt. Ezután pedig mindannyian részt vettünk a dokumentumokról folyó vitában, ahol mindenki elmondhatta véleményét.

Az elemzett korpusz a Prix Eu médiafesztiválon három év alatt bemutatott 101 – körülbelül 30-50 perces – dokumentum, amelyeket témakategóriákba rendeztem, hogy ennek a 3 évnek a rádió dokumentumműsorokban feldolgozott témái alapján felrajzolhassam Európa konfliktustérképét.

„Kizáró eljárások?”

A következőkben két olyan munkát mutatok be közelebbről, amelyek teljesen eltérő nyilvánosság - struktúrát érintenek, az egyik a legszemélyesebb, intim határ „megsértésén” keresztül juttatja el az üzenetet, a másik pedig egy jogi norma okozta társadalmi anomália megszüntetéséért vívott küzdelmet közvetít, amely a legszélesebb nyilvánosságban is teret kapott, évekig folyó jogi vita, és az ezt kísérő sajtóvisszhang keretében.

Az első dokumentumot, - amelynek címe az „SM banda, Vedd fel a pozíciót” – a „magány” témakóddal, míg a másodikat, címe „A bíró és az áldozatok – keserves harc a gettó nyugdíjért” – a „hatalom, állam, politika” témakóddal jelöltem. Az érték hozzárendelésben az első dokumentum az univerzalizmus, míg a második a konformitás értéket kapta. Az „univerzalizmus”: megértés, megbecsülés, tolerancia, a társadalom jólétének biztosítása, a környezet védelme. A „konformitás”: tartózkodás az olyan viselkedéstől, mely mások számára sértő vagy ártalmas lehet, illetve megsértheti a társadalmi normákat és elvárásokat.

A résztvevő megfigyelő pozíciójában tapasztaltam, hogy a következő dokumentum meghallgatását milyen meghökkenés fogadta. A zsűritagok és a regisztrált érdeklődők körében egyaránt suttogás, moraj, idegesség és a forgatókönyvek feltűnő lapozgatása jelezte, a téma előzetesen is felborzolta a kedélyeket, volt olyan érdeklődő, aki elhagyta a termet. A zsűritagok ezt nem teheték, mert számukra kötelező minden dokumentum meghallgatása (erről egy rövid script tájékoztatja a hallgatókat). Erre a magatartásra magyarázó érvényű lehet Michel Foucault, A diskurzus rendje című előadásának részlete:

„(...) jól ismerjük a kizáró eljárásokat. A legszembetűnőbb, legközismertebb a tilalom. Tudjuk jól, hogy nincs jogunk mindent kimondani, nem lehet bárhol bármiről beszélni, végül pedig nem mindenki beszélhet bármiről. A tárgy, a körülmények és a beszélő alany kiemelt vagy kizárólagos tabuja: itt három tilalom együttes fellépéséről van szó, amelyek keresztezik, fölerősítik vagy kiegyenlítik egymást, állandóan változó, bonyolult rostélyt alkotva. Megjegyzem továbbá, hogy napjainkban a szexualitás és a politika területén a legsűrűbb a rostély, illetve itt szaporodnak meg legjobban a fekete kockák: mint a diskurzus egyáltalán nem is az az átlátszó vagy semleges elem volna, amelyben a szexualitás leteszi a fegyvert, a politika pedig megbékél, hanem olyan hely, ahol előszeretettel gyakorolják félelmetes hatalmukat.” (Foucault 1998: 51)

A két választott mű éppen ennek a hétköznapi „tilalomnak” a hatálya elé esik, az egyik a szexualitás, a másik pedig a politika diszkurzív térbe emelésének példája.

Borzongató banalitás

Az első rádió dokumentum egy 45 perces adás, „Az SM banda, Vedd fel a pozíciót”, a címe. 2011. szeptember 27-én, 19 órakor hangzott el az Arteradio.com webrádióban, készítője Jeanne Robet. A programban a domina, (Úrnő) „Courtisane des Limbes” szado-mazo (SM) szeánszra fogadja az egyik kliensét. A találkozó „forgatókönyve” intim és egészen rendkívüli, melyről hangfelvétel a résztvevők beleegyezésével készült.

A szereplők jelzése a szövegben:

D. = Domina (Úrnő)

M. = Marc

A hangdokumentum egy csöngetéssel kezdődik. A Domina „kibeszél” a hallgatókhoz, ezek monológok, nem halljuk az esetleg elhangzó kérdéseket. Ezt a főnarratíva szerkesztője alakította, vagyis a dokumentum szerkesztője dramaturgiai munkát végez, ő szervezi a hallgató számára a diskurzust. Ez az egyetlen fölülírása a szituációnak, ugyanis minden szekvencia, minden hangmodul a valóságban elhangzottak rögzítése.

„Gong (csengőhang)

D.: Jövök már, jövök, nyitom! 2 rövidke perc és itt vagyok.

Gong

D.: Milyen, hm, milyen vagyok? Olyan, akit minden egyes alkalommal fel kell fedezni.

Gong (csengőhang)

D.: Courtisane des Limbes nem olyan nő, aki csak úgy leírást ad magáról. Őt az életből lehet megismerni.

Cippzár hangja

D.: Mi van ebben? Hát ez meg micsoda?

M.: Hát, azt mondta, hogy horgot akar használni...

D.: Á, tényleg, hát tessék, itt vannak! Tökéletes!

M.: És súly is van hozzá.

D.: Igen, a súlyok. Egy kicsit nehezek, nem?

M.: Igen, de... de...

D.: Ezek egyformák, egy kicsit kisebbek, mint azok, legalábbis úgy tűnek. Á, és ezek, ezek sokkal nagyobbak! Nagyobb halaknak, mint amilyen Te vagy! Nevetés

M.: Igen, de ahogy mondta...

D.: Á, és ezek, ezek még annál is nagyobbak! Hát itt van választék, ez egyszerűen fantasztikus! Nagyön örülök, tényleg.

M.: Szívesen hoztam. Végül is a főnökömtől kértem, a főnök azt mondta: „persze, persze, vigyed csak!”

D.: Valóban? Nem kérdezte, hogy mire kell ez Neked?

M.: Nem, de még...

D.: Hát persze, hogy nem mondtad meg neki!

M.: Jó, hogy nem!

D.: nevet"

Ebben a nyitó jelenetben sajátos a szerepek megjelenése. A goffmanni szerepfogalmakkal élve: „Bizonyos pozíciót elfoglalva, az egyének – akarva, akaratlanul – át kell vennie a pozíciónak megfelelő szerepbe foglalt egész cselekvéssort, s így a szerep egyúttal társadalmi meghatározottságot és szocializációs elméletet jelent.” (Goffman 1981: 12) De milyen szocializációs szerep a Domina szerep? Ismét Goffmannhoz visszatérve, „A tipikus szerepet természetesen meg kell különböztetni adott pozícióban levő konkrét egyén tényleges szerepteljesítésétől... az egyén helyzete... valamennyire együtt változik azzal, ahogy ő maga felfogja és meghatározza szituációját” (Goffman 1981: 21) De milyen ez a szerep, amelyben a dokumentumból megismerhetjük „A” Dominát?

A következőkből közelebb jutunk a válaszhoz.

„Gong (csengőhang)

D.: Mít mesélsz ma nekem? Valamit mondasz, nem? Biztos vagyok benne, hogy valami mást mesélsz ma nekem. Valami másról lesz szó. Egy titokról. Olyan fontos dolgról, amit soha nem mondanál el másnak. Gondolkozz! Mielőtt idejőnnél, már gondolkodnod kellene ezen. Én nem tudom, mire gondoltál, de... nem erre. Az én kis titkaimra...

M.: Tessék?

D.: Szeretem a titkokat, azt akarom, hogy mesélj nekem egyet.

M.: Na, jó, de nem... nem gondolkodtam ezen...

D.: Akkor gondolkozz! Biztos vagyok benne, hogy rengeteg titkod van. Tudod, például abból a bárból. Hogy is hívták azt a bárt?

M.: Azóta nem voltam ott...

D.: Nevetés. Szinte a lábaid vittek oda, és most meg nem tudod, hogy hívták?

M.: De! Úgy hívták: Le Sully.

D.: Á, Le Sully?

M.: A Pigalle negyedben.

D.: Tényleg?

M.: És aztán volt ott még egy.. őőő... étterem-bár is, ez még mindig ott van, de hát, ahogy mondtam, már nem... őőő... már nem... őőő ...már nem a nagynénémé, mert már ő is meghalt...

D.: Látod, most kiszúrhatnám a szemedet. Jó lenne, nem? Hagynád nekem?

M.: Őszintén mondom, hogy ha én volnék ha én volnék

D.: Volnék!

M.: Ha én volnék a személy... különleges rabszolgája, megtehetné velem, hagynám magam, mert a magáé lennék, a maga rabszolgája...

D.: De nem ez a helyzet. Még el kell járnod dolgozni... Nem.

M.: Hát igen, őőő, igen.

D.: Különben mindenbe beleegyeznél. Ah! Talán, ki tudja, egy napon... Hm? Újrarajzolnám az arcodat, sebeket ejtenék rajta, levágnám róla a bőrt, és máshova varrnám, teljesen átszabnálak.

M.: Lényegében, ahogy mondtam, amikor úrnője van az embernek, vagyis amikor különleges rabszolga, akkor... kell... Ma nagyon nehéz besz... beszélni...

D.: Ma nehezedre esik. Fel kéne lógatni Téged, vagy keresztre feszíteni, hogy egy kicsit jobban menjen! Tehát mi is történt abban a hostess-es bárban? Örömlányok nem voltak ott?

M.: Nem.

D.: Kár! Végül is lehet, hogy a nagynénéd, talán ő egy kicsit az volt a maga nemében...

M.: Nem, ezt nem hiszem.

D.: Nem? Talán direkt hívott oda mindig Téged. Egy gyerek az átjáró házban, az Te vagy! Nem? Az Te vagy! Még semmit se írtál! Legalább egy mondatot írd le! Valamit, bármit, ami eszedbe jut. Akármit.

M.: Gondolkodom...

D.: Csináld!

M.:... olyat, ami tényleg... nagyon titkos. Jaj, fogalmam sincs...

D.: Nem nézek oda. Írjál, és majd később felolvasod."

A Domina ebben a szerepben- a goffmanni szerepfelfogásban- az adott helyzethez kötött tevékenységrendszerben jelenik meg, vagyis a felsorolt különböző technikai eszközök használatával valamilyen fizikai aktus közben egy provokáló pszichológusként, provokatív kérdezőként jelenik meg. A Domina nem csak ebben a fizikai erőhelyzetben „domináns”, hanem intellektuális fölényt is mutat, hiszen kijavítja a nyelvi helytelenül kommunikáló kliensét. Eközben titkairól kérdezi, mintegy megszabadítva őt ezektől."

A következőkben ismét közelebb kerülünk a szeánsz alávetett kliensének személyiségének megértéséhez. Először a Domina nekünk, hallgatóknak szóló monológja.

„D.: Ez teljesen ösztönös volt. Több évembe telt, míg rájöttem, hogy ez lényegében egy szeánsz bizonyos embereknél. Mikor még fiatal az ember, bizonyos hajlamai vannak, és így éli ki, olyan emberekkel, akikkel így találkozik... a velünk egykorú fiatalok nem hívták ezt szeánsznak, csak egy egyszerű tapasztalásnak.

D.: Mít mormogsz? Olvasd el azt a mondatot, de gyorsan!

M.: Óóó igen... Tehát...

D.: Nos... Elkészültél? Gyerünk, olvasd már!

M.: Ez egy rabszolga imája lesz, nem tudom, hogy ezt tényleg így hívják-e. Óóó ez egy olyan ima, melyet reggel és este is elmondok.

D.: Reggel és este is... Legközelebb elmeséled, hogy mi van ebben az imában.

M.: Most is elmondhatom.

D.: Hát akkor mondjad! Nevetés. Csakis erre várok! Úgy kell mindent kisajtolni Belőled?

M.: „Könyörgöm, védje meg szerény szolgálóját – aki én vagyok – egy tudatlan világ meg nem értésétől, és segítsen szüntelenül tovább haladni az alávetettség útján, melyen végig menni egyetlen célom. Könyörgöm, vezessen elszántan a perverzitás, az erkölcstelenség és a teljes eltévelyedés irányába egy olyan erkölcs teljes megvetésével, mely megtagadja a mássághoz való jogomat, és arra kényszerít, hogy ezt igazságtalanul elnyomjam magamban. Az Ön játéka leszek, örömforrásainak játékszere. Kérem, tanítson engedelmességre, mutasson utat, hogy tetsszem, hogy méltó legyek arra, hogy teljes egészében az Öné legyek. Az összes szenvedésemet feláldozom örömeinek oltárán. A fájdalmat, az önmegtartoztatást, a megszegyenülést. Minden egyes nap felfedezem azt az örömet, amely az irántam tanúsított megtisztelő figyelméből származik. A megszegyenítése boldogsággal tölt el. Az elnyomottság érzése örömmel. Cipőjének sarka alatt a legkisebb darab fekáliája édes nekem, istenitem a csodálatos arany esőcseppjeit, melyben könyörgöm, hadd legyen részem. Ha Ön a saját ízlésére szab, az egy igazi kielégülés nekem. Az, hogy isteni lényének kényére-kedvére változzak, az egy és egyedüli ambícióm. Egyszer és mindenkorra életemet az Ön kielégítésére szentelem, és maradok mindörökké az Ön hűséges és lelkes teremtménye.”

D.: Ahhh! Milyen csodálatos szolgáló! És ezt csak így mondod nekem? Igaz lehet, mivel az egészset fejből mondtad. Hihetetlen! Gyerünk, vetkőzz le!

Gong”

A hallgató ekkorra már túl van az első percek megrökönyödésén, hogy egy ilyen jelenet hallgatója lesz, hiszen először mindenkin erőt vesz a tanult norma, ilyen intim titkokba nem illik, és nem kívánunk „belelátni” vagyis fültanúi lenni, többnyire ellenkezik jó ízlésünkkel. Az affektív elutasítás után a kognitív megérteni akarás tere nő meg, ekkorra már a hallgatót elkezd érdeklni maga a szeánsz két szereplője, a két személyiség, az ő motivációik, életútjuk, társadalmi beágyazottságuk, az első percek félelmei helyett a megérteni akarás kognitív elemei kerülnek túlsúlyba.

A hallgató a kommunikáció koordinációjának kettős szintjét dekódolja, egyrészt a szituáció különösségét, másrészt azt a hétköznapi, „small talk” kommunikációt, ami eltávolítja ettől a különös, nem hétköznapi helyzettől. A dokumentum hallgatója ebben az esetben csak a hangokból „olvashat”, hiszen a beszédleépéseket, a szekvenciákat megelőző metakommunikáció észlelése nem áll rendelkezésünkre.

„ Az érzelmek és az érzelem teli események verbális megjelenése nincs teljesen összhangban: a beszéd nonverbális jegyeinek megváltozása mindig megelőzi a tematizált, szavakkal kifejezett érzelmi élményt. Bár a folyamat maga egyáltalán nem tudatos, és valószínűleg részben spontán arousa (= az izgalomszint növekedése) folyamatok befolyásolják, azt a célt szolgálja, hogy a beszélő ezáltal jelezze a hallgató

számára, hogy valamilyen érzelm teli élmény elmesélése következik. Másrészt, az érzelmekkel telített esemény elbeszélése után is észlelhetők még a megváltozott vokális és nem nyelvi jegyek. Tehát bár a téma más, a hangban még mindig megvannak az idegesség, lehangoltság, stb. jegyei, ami valószínűleg a levezetést szolgálja az elbeszélő számára. Ez a jelenség is jól mutatja a beszélgető felek egymásra hangolódásának és a kommunikáció koordinációjának bonyolult folyamatát.” (Pléh és Lukács 2014: 958)

A dokumentumban egyszerre van jelen egy párbeszéd, amelyben a Domina a kezdeményező, és a Domina által a hallgatóhoz, hozzánk szóló narratíva, ahogyan számunkra interpretálja a helyzetet, valamint a harmadik szint, a főnarratíva szerkesztője által közvetített tartalom, hiszen szerkesztett dokumentumról van szó.

„M.: A zoknim maradjon? Vagy...

D.: Ja, igen, maradjon Rajtad a zokni. De várj csak, ezt leveszem. Helyezkedj el ott kényelmesen, mindjárt jövök.

M: Milyen irányba?

D.: Feküdj a hátadra. A fejet ide. Nem, a másik irányba. Így. Nagyszerű. Nos...

D.: Tehát mindent tudok. Tudok a feleségéről, a gyerekeiről, a vidéki házról, a felújításról, az autóról, a nehézségekről, az eldugott magas sarkú cipőről. Én ezeket imádom, ezek a kis őőő a rám bízott kis őőő titkok! Igen, én... igen. Gyakran kérem, hogy ossza meg ezeket velem. Tőle is és mástól is. De főleg az övéit várom. Mindig nagyon részletesek, gazdagok és meghatóak.

D.: Tedd fel a lábadat!

D.: Mindig van valami meglepetése...

D.: Van itt valami? Hát ez meg micsoda?

D.: Soha nem tudom előre, mi fog történni. Mint ahogy ő is, én is csak most ismerkedem a dolgokkal. Most szerzek tapasztalatot.

M.: Ezt utálom.

D.: Utálsz, hogy szőrös vagy?

M.: Ezt is.

D.: **Oh, mindig túloz. Tényleg illusztris példája a szado-mazo típusnak.**

D.: Sok mindent utálsz, nem? Csak úgy magunk között...

D.: Az extrém emberek tényleg érdekelnek, de... náluk sok a túlzó fantazmagória és nagyon kevés a realitás.

D.: Gyerünk, tedd le a lábad és emeld a fenekedet. Így!

M.: Viszont ezzel nem fog menni... Egyszer... használtam, egy kisebbet, és azzal tudtam aludni. De ezzel, ez túl nagy, nem fogok tudni. Nem hagy majd aludni. Már próbáltam, de...

D.: Miért alszol műpénisszel?

M.: Nem, hanem...

D.: Kelj fel! Emeld meg a fenekedet!

(...)

...,M.: Ahogy mondta: sok mindent utálok. Utálok a péniszemet, utálok, hogy szőrös vagyok...

D.: Várjál, várjál! Nem értek semmit. Hogy mondtad?

M.: Ahogy Ön is mondta, igen, hát...

D.: Ja, igen, „az utálok mindent”... Szóval, mit utálsz?

M.: A péniszemet, a szőröket magamon...

D.: A szőröket, phúúú, a péniszedet... és még?

M.: Az elálló füleimet.

D.: Elálló füleidet???

M.: Igen, igen!

D.: De nincs is elálló füled!

M.: De, de!

D.: Na, ne viccelj, sose tűnt fel.

M.: De nekem... szerintem ezek elállóak.

D.: Tényleg?

M.: Igen.

D.: Meg lehet csináltatni, elárulom. Egyszerű műtét. De nem fogunk...”

A hang modulban felismerjük a „pszichológust”, a „szex terapeutát”, aki a kliens kisebbségi érzéseit kezeli (elálló fül, kis pénisz, stb.) A kliens személyiségével foglalkozik, a szexualitás eltűnik, a Domina „kibeszélése”, vagyis magyarázata a hallgatóhoz a klienst analizáló. „Oh, mindig túloz. Tényleg illusztris példája a szadomazo típusnak.” A Domina monológjából, vagyis egymondatos magyarázatából megértjük, hogy ő tudatosan „szerepként” fogja fel a helyzetét, és „kezeli” „irányítja” nemcsak magát a fizikai aktust, hanem dramaturgiailag vezérli az egész szeánszt. Úgy tartja a kezében, mint egy rítust, vagy terápiás helyzetet.

„M.: És még pösze is vagyok. Régebben nagyon zavart, de most már nem.

D.: Nem, de tényleg, vagyis mikor... a pöszeség, az nem nagy baj. Mikor nyugodt vagy, tényleg pöszen beszélsz, de érthető, amit mondasz. Viszont, amikor rád jön az 5 perc, akkor össze-vissza beszélsz...

M.: Ez igaz.

D.: Na, akkor... mintha kínaiul szólnál hozzám!

Fém doboz hangja

D.: Érzem, hogy paranormális szférában lebegnek, és én pedig elkapom őket (most újra az extrém emberekről beszél).

D.: Na, jó, most gyere velem, a fürdőszobába megyünk, megnézem azokat a szőröket közelebbről is. Gyerünk, menj be, tudod, hol van.

D.: Beviszem őket a saját szellemi univerzumomba.

D.: Nem! Nem! Nem! Jobbra!

M.: Már nem is emlékszem.

D.: Jobbra.

Ajtónyitódás hangja

D.: Így ni.

D.: És idáig hozom őket.

D.: Gyere ide, ezt visszateszem. Így ni. Ráadásul itt még melegebb is van, gyere ide! Gyere! Előrébb menj!

D.: Elixíreket készítek. Varázsfőzetet, gyógyírokat kotyvasztok. Nagyon különböző és különleges főzeteket, egyénre szabottakat. Persze ettől nem gyógyulnak meg, csak jobban érzik majd magukat. Nagyon tudatosan fertőzöm meg az alattvalóimat. Tudok nagyon szép kötést készíteni, és nagyon gyengéden tudom azt eltávolítani. Úgy tudom még inkább elfertőzni a sebeket, hogy mindig visszatérjenek hozzám, rendszeresen. És így sikerül függővé tenni őket, játszani velük, nagyon különleges viszonyt kialakítani. Elhagyjuk így a hétköznapi világot. Engem ez érdekel a legjobban. És ezt rendesen ki is aknázom a kiépített rendszeremnek köszönhetően.

Ajtónyitás hangja, léptek a padlón... Fémes hang.

D.: Menj az emelőszerkezet közelébe!

Fémlánc hangja. Elektronikus zene.

A főnarratíva szerkesztője, vagyis a rádiódokumentum szerkesztője zenei effektekkel választja el a szekvenciákat, a hangmodulokat, amelyek a befogadó az érzelmeire hatnak. A hangok köré külön történeteket is építhetünk, nemcsak illusztrálnak, hanem affektív inspirációk, ahogyan Ranschburg Jenő írja, amikor fiatalkori pályakezdéséről beszél: „Egymással semmiféle összefüggésben nem lévő zajokat kevertem össze, és ezeket lejátszottam gyerekeknek a vakok intézetében, és azt kértem tőlük, hogy mondjanak egy történetet arról, amit hallottak. Fantasztikusan érdekes volt, hogy ilyen zajok köré hogyan építették föl a történeteket”. (Révai 2013: 43)

D.: Ül le a sarkadra. Így ni. Add ide a kezedet! A másikat!

Női erőlködés hangja.

D.: Tartsd magad! De ne így! Így! Így ni... Igen... Ez megy hátra!

Fémlánc hangja.

D.: Húzd szét! Azon gondolkodom, meddig fogod bírni... ezúttal. Koncentrálj!

Fémlánc hangja.

D.: És kész is! Lényegében fel vagy akasztva...

Fémlánc hangja.

D.: Egy kicsit felvagdoslak... Így ni! Így!

Lihegés.”...

A hangdokumentumban egy rítus fültanúi vagyunk. Ebben – ismét Foucaultot idézve – a szertartás határozza meg azt a minősítést, amellyel a beszélő egyéneknek rendelkezniük kell (és akiknek a dialógusban, meghallgatásban, előadásban egy bizonyos pozíciót kell elfoglalniuk, és bizonyos típusú kijelentéseket kell megfogalmazniuk). A szertartás meghatározza a gesztusokat, a viselkedést, a körülményeket és a diskurzust kísérő jelek egész csoportját, „végül meghatározza a szavak feltételezett vagy előírt hatékonyságát, a hallgatóságra gyakorolt hatásukat, kényszerítő értékük határait.” (Foucault 1998: 61)

A következőkben Domina néhány nekünk, hallgatóknak szóló magyarázatából idézek:

D.: Ha azt látom, hogy valaki azért jön, mert szenved, akkor azt mondom az illetőnek: „azt hiszem, hogy nem én vagyok a Te embered”. A megkeresések körülbelül 90%-át visszautasítom. Vannak olyanok, akik az első lépést sem akarják megtenni ahhoz, hogy szabadon kiélhessék a hajlamukat. Az ő társaságukban soha nem történik semmi. Aztán vannak azok, akik tényleg, huh, tényleg nagyon perverzek. Ők belemennének a dolgokba, csak éppen nem abba az irányba mennek, mint amelyet előre vetítettek. Mindenesetre jól látszik, hogy a szándék megvan, csak a megvalósítás kivitelezhetetlen. És aztán vannak azok, akik eléggé talajvesztettnek tűnnek, és teljesen irreális dolgokat keresnek. Sokan ilyenek miatt keresnek meg. Persze velük sem tudok mit kezdeni, ez semmi jóra nem vezetne... Amit megélek, azok valós érzelmek, nem játszom szerepet. És attól a pillanattól fogva, mikor az alanyom megérkezik ide, ténylegesen bebocsájtást nyer a világomba. Ahhoz ragaszkodom, hogy ez így legyen, hozzám jön, az én vendégem. Ezt így kell felfogni. Tudom, hogy főként az SZM (szado-mazo SzJ.) világban úgy mondják: „játszunk”. Ezt a szót használjuk. Mikor azt mondjuk „játszunk”, tudjuk, hogy miről beszélünk. Én is mondhatom azt, hogy „játszunk”...

D: Több értelmiségi, művész és üzletember jár nálam. Van olyanom is, aki iderepül hozzám, hogy láthasson, vagy bejön, ha Párizsban jár. De, személyes kifejezéssel, olyan emberekkel foglalkozunk, akik teljesen mások. Ez a személy egy alacsonyabb, egyszerűbb környezetből származik. Mindig el vagyok ragadtatva tőle, amikor meglátogat, ami elég rendszeres. Nincsen szabályrendszerünk, de általában havonta. Ő egy olyan fajta hapsi, aki tetszik nekem... Igen, mondhatjuk, hogy ez egy kapcsolat. Nagyon kedvelem.”

Lánccsörgés

D: Ha látom, hogy ha valaki azért jön, mert van valami baja, akkor mondom neki „Nézd, azt hiszem, nem én vagyok a megfelelő személy”. Általában 90%-át visszautasítom azoknak, akik kapcsolatba lépnek velem. Először is vannak azok, akik nem akarnak kiugrani a saját természetes hajlandóságukból, így ezekkel sohasem történik semmi. Aztán vannak azok, akik túl perverzek, például. Szeretnék megtenni a következő lépést, de talán nem abban a formában, amit jeleznek. Megérzed ezt a szándékot, de ezek nem teljesen keresztülvihetők. És aztán vannak azok, akik legalábbis egy kicsit bizonytalannak tűnnek, és valami teljesen valószerűtlent keresnek. Néhányan nagyon őszintén szeretnének találkozót biztosítani maguknak. De ez nem működik velem. Semmi nem fog kijönni belőle...”

A rádiódokumentum utolsó jelenetében a Domina (úrnő) érdeklődik a kliens anyukájának hogylétéről, szóba kerülnek a családi ügyek, „mintha a régi, ismerős fogorvosunktól vagy fodrászunktól búcsúznánk egy kedves „small talk-kal”. A Domina így búcsúzik kliensétől:

„Oké, Marc, vigyázz magadra.”

A dokumentum nemcsak és nem elsősorban arra a jelenségre reflektál, amelyet Vajda Zsuzsanna így ír le: „ (...) a tömegkommunikáció meghatározott hatásai meggyőzően azonosíthatóak annak vizsgálata alapján, hogyan változtatták meg az egyének viszonyát materiális énjükkel, a saját testükkel... cáfolhatatlan élettani és antropológiai adatok bizonyítják, hogy a modernizáció embere többet tudott a saját testének működéséről, mint elődei és utódai és jobb viszonyban is volt vele.” (Vajda 2014: 253)

Ez a „tabudöntögetés”, amelyet az SM banda című dokumentum közvetít, eljuttatja az üzenet befogadóját a felismerésig, hányféle eszképzizmus létezik a 21. századi magányból, milyen önértékelési problémák vezetnek el egy embert ehhez az igényhez, milyen komplex helyzet, amikor az üzleti vállalkozás egyik résztvevője szolgáltatásként olyasmit nyújt, amit más módon, de megtalálunk másfajta terápiaikban is. A hallgatónak csökkennek az előítéletei az ilyen típusú találkozók résztvevői iránt, ugyanakkor megjelennek a kérdések. Miért ilyen kiszolgáltatottak a résztvevők, milyen koragyerekkori vagy későbbi családi szerepek, társadalmi okok húzódnak meg a jelen ilyesféle igénye mögött? A program az ítélkező attitűdöt gyengíti, a kérdező attitűdöt erősíti. A média leegyszerűsítő „jók és gonoszak” üzenete helyett, a komplex emberi sorsok és cselekvések megértésének terepe ez a dokumentum. Készítői azonban nem a sokak által hallgatott, hanem egy különlegesebb médiatartalmat nyújtó helyen, az ARTE internet rádióon közvetítették ezt a tartalmat, miután a helyzet intimitása még a jogilag védett szituációban sem garantálja, hogy nem bánt ízlést. A műsorközlők figyelmeztetése is ott áll, illetve elhangzik a program elején, „Kizárólag a témára előre felkészítetteknek ajánljuk.”

Hol van már a 21. századi média tartalom fogyasztója a goffmanni „vadászterület”, vagy E.T. Hall-i „bizalmas távolság”, „személyes tér” elméletektől? A médiatartalmak a hard pornó világát több száz csatornán ömlesztik az ezt igénylők számára. Ebben a

dokumentumban azonban azokat az érdeklődőket szólítják meg, azokat a hallgatókat, akik kíváncsiak a világra, embertársaik és a közöttük levő bonyolult kapcsolatok megértése érdekében. A főnarratíva szervezője, - az üzenetet dekódolva- ezzel a szándékkal teszi nyilvánossá legrejtettebb titkainkat.

Ebben a dokumentumban egy „tiltott” diskurzus válik a nyilvánosság számára hozzáférhetővé, a szerepek, a rítust vezető Domina és a főnarratívát szervező (vagyis a programot szkeosztó) Jeanne Robet segítségével a banalitás szintjére kerül a történet. Az ezután zajló vitában senki nem kérdőjelezte meg a téma jogosultságát, az üzenetet a 21. századi ember magányát és életformájának választható sokféleségét bemutató üzenetként dekódolták, amely alkalmas arra, hogy mindezekről a kérdésekről gondolkodjunk.

Egy másik „fekete kocka”: a politika

A másik pontja a rádió dokumentumok nyilvánosság struktúrájában az a tematika, amely a leplezetlen társadalmi térben zajló konfliktusokra reflektál.

Ilyen eset volt Németországban az az eset, amelyet Julia Smilga „A bíró és az áldozatok, keserves harc a gettó nyugdíjért” című dokumentumban dolgozott fel (koprodukció BR/WDR 2012, fordította Michael Hutterer).

A dokumentumban a főnarratíva szervezője, a szerkesztő, Julia Smilga bemutatja a bírót motiváló indítékot, a történet elkezdődik.

„Az első esetem, amely emberileg mélyen megérintett tulajdonképpen olyan volt, mint a szegény özvegyasszonyról szóló bibliai példázat. Egy orosz özvegyasszony volt, aki minden nap, tényleg minden nap nagyon kedves kunyeráló leveleket írt – épp úgy, mint az özvegy a bibliai történetben, aki végül eléri, hogy az istentelen bírója megsajnálja. Így szól a bibliai történet. Szegény özvegy volt, aki későn költözött ki Izraelbe és nagyon kevés nyugdíjat kapott és mindig férjéről írt, aki ebben a gettóban élt, valamint magáról is írt, aki ebben a gettóban éhezett. Tulajdonképpen csak azt kérte, hogy Németország most tegyen valamit érte.“

NARRÁTOR

A bizonytalanság, félelem és düh érzése mindig ott van a háttérben, amikor Kurt Einhorn a német nyugdíjbiztosító leveléből idéz. A 79 éves Kurt Einhorn Düsseldorfban él. 2007-ben arra az időre kérte a nyugdíjat, amikor a gettóban dolgozott. Ezért Einhorn úrnak kérdőívet kellett kitöltenie, egy nyolc oldalas kérdőívet.

Einhorn (felolvassa a kérelmet)

„... utca, házszám, irányítószám...”

Igen... „A zsidósághoz tartozik?” „Látják mennyire őrülség ez? A gettó nyugdíjuk azoknak az embereknek van, akiket elvittek a gettóba. Nem keresztényeket vagy nem zsidókat vittek a gettóba. Minek ez a kérdés?”

....

„NARRÁTOR

Amikor a német és román csapatok 1941. július 5-én bevonultak a bukovinai, akkor szovjet Czernowitz városába az Einhorn család 24 órán belül lakása elhagyására kényszerült. A Mogilov-Podolskijai gettóba deportálták őket. Ez egy transznisztriai kisváros. Transznisztria Románia és Ukrajna között található régió. A Mogilov-Podolskijai gettóban 30.000 zsidót zsúfoltak össze. Közülük csak ötezren éltek túl. A december 1941-ben tomboló tifusz-járványnak naponta több száz ember esett áldozatul. Így Kurt Einhorn szülei is. A fiú annakidején kilenc éves volt.”

...

Einhorn

„Egészen addig az időpontig nem tudtam, hogy mi az, hogy halott.

És amikor ezzel szembesültem, borzasztóan szorongtam. Tehát ez már... az a fajta valóság volt, amely oly nehezen volt felfogható, az én koromban pedig elviselhetetlen volt.

És gondolom, már ekkor elkezdődött egy fajta elfojtási folyamat. Semmit sem akartam erről hallani. És mindeddig senkivel sem beszéltem erről.

- Én lennék az első?

- Igen, senkivel nem beszéltem erről. Nem is kérdezett senki. A rokonok sem kérdeztek. Nem, senki sem akart ezzel... egyetlen egy ember sem...”

Hangbejátszás

„NARRÁTOR

Kurt Einhorn az 1960-as években kárpótlást/kártérítést kapott azért, hogy megfosztották a szabadságától és egészségi károsodást szenvedett. A gettóban végzett munkáért annak idején Kurt Einhorn nem kaphatott nyugdíjat – ugyanúgy ahogy az összes többi túlélő sem.

NARRÁTOR

A helyzet 1997-ben változott. Annak idején egy volt varrónő a német Bundessozialgericht-től kiharcolt magának egy német nyugdíjat a lodzi gettóban töltött évekért/után. A (Bundessozialgericht) Szövetségi Szociális Bíróság a következőket állapította meg: A gettóban végzett munka megfelelt egy nyugdíjbiztosítási kötelezettséggel járó tevékenység kritériumainak. Öt évvel később, 2002-ben a német Bundestag (parlament) egyhangulag elfogadta az ún. „gettó nyugdíj törvényt“. Olyan emberek, mint Kurt Einhorn elkezdtek reménykedni. Majdnem 70 ezer, Németországban, de az Egyesült Államokban és Izraelben is élő egykori gettólakos nyújtott be nyugdíjkérelmet. Az esetek 93 százalékában a német nyugdíjbiztosítók visszautasították a kérvényeket.”

...

Einhorn felolvas

„Tisztelt Renesse Úr, nagy érdeklődéssel olvastam informatív cikkét. Jómagam is kérvényező vagyok. Ezért saját tapasztalatból is mondhatom, hogy az illetékes hatóság úgy viselkedett, mint egy elefánt a porcelánboltban. Milyen választ várnak arra a kérdésre, hogy ki közvetítette nekem a munkát? Mint köztudott, a gettóban nem volt munkaközvetítő ügynökség. Ezen kívül iskolai bizonyítványokat is kérnek... úgy tűnik elfelejtették, hogy a kérvényezők nagyon idős emberek. A bürokratikus ügyintézés ellentmond az emberi méltóságnak...”

Einhorn

„Igen, tehát ez az a levél, amit írtam. Dühös voltam, zsigeri dühből... És ami Renesse úr könyvét illeti, tehát az a bizonyos cikk, megmutatta nekem, a helyes utat: Most muszáj írnod ennek az embernek. Nem tudtam, kihez forduljak...”

NARRÁTOR (női hang)

Teljesen véletlenül Kurt Einhorn egyik nap rábukkant Jan Robert von Renesse egyik cikkére, amelynek az volt a címe, hogy „Wiedergutmachung fünf vor zwölf“, azaz „Jóvátétel az utolsó percben“ (szó szerint: „Jóvátétel öt perccel tizenkettő előtt“). Ebben a cikkben a bíró a szinte leküzdhetetlen akadályokról ír, amelyeket a gettó nyugdíjtörvény a túlélők számára jelent. Ezek szerint a német nyugdíjbiztosító felé azt kellett volna bizonyítaniuk, hogy annak idején önszántukból/szabad akaratukból döntöttek a gettóban végzett munka mellett, és ezért ki is fizették őket. Erre azért volt szükség, mert Németországban kizárólag szabad akaratból választott és megfizetett munka után jár nyugdíj.

Kurt Einhorn nyugdíjkérvényét szintén visszautasították, mégpedig azzal az indoklással, hogy a gettóban töltött teljes idő alatt tifuszban szenvedett és ezért nem tudott dolgozni. Bizonyítékként a nyugdíjbiztosító Einhorn úr régi kárpótlási pere alatt készült aktájára hivatkozott.

Einhorn

„Kárpótlást lehetett kérvényezni egészségi problémák miatt, és találtam is egy orvost, aki annak idején kezelte. Igazolást adott. Tudta, hogy beteg voltam és így tovább. Tehát azzal keresztbe tenni nekem, hogy két és fél éven át beteg voltam, nem éppen a jóindulat jele. Tehát ott elkérték ezt az aktát és most azt mesélték nekem, hogy tifuszom volt. Természetesen, beteg voltam, de nem két éven keresztül!“ ...

NARRÁTOR (női hang)

A szüleivel ellentétben az akkor kilenc éves Kurt Einhorn túlélte az 1941-es téli járványt. Teljesen önmagára hagyva elkezdett munkát keresni a gettóban, hogy szerezhessen magának valami ehetőt. A nagyobb fiúknak segített elhurcolni a halottakat...

NARRÁTOR (női hang)

Ez után a munka után Kurt Einhornnak elméletileg járna gettó nyugdíj, igényt tarthatna nyugdíjra. Viszont, a nyugdíjbiztosító kérdőívében számtalan adatot kérnek, több mint 60 évvel a történetek után...

Renesse

„Eleinte én is kérdőívekkel dolgoztam és nekem is meg kellett tanulnom, hogy a kérdőívek ezekben az esetekben nem megfelelő eszközök. Mivel az érintettek azt mondták nekem, hogy egész egyszerűen nem birkóznak meg velük. Ennek a bürokratikus bánásmódnak köszönhetően... egy pár centi egyenlő a pokolban töltött évekkal. Ez számukra megalázó. Nem is jön létre a kommunikáció. Senki sem hallgatja meg őket. Azt várják el tőlük, hogy (minden segítség nélkül) egyedül üljenek le és német nyelven töltsék ezt ki. Nem tudják, hogy egyáltalán mit jelentenek ezek a kérdések – és tulajdonképpen aztán kiderült: az egyetlen járható út a beszélgetés.“

NARRÁTOR (női hang)

Jan Robert von Renesse úr bíró a Landessozialgericht Nordrhein-Westfalennél (szociális ügyekkel foglalkozó bíróság észak-rajna-vesztfáliában). Hivatala másod fokon foglalkozik az izraeli gettó-túlélők kérvényeivel.

BESZÉLŐ

Másodfokon ez esetben azt jelenti, hogy mielőtt a nyugdíj kérvények Renesse bíró úr asztalára kerülnek, már visszautasította őket a nyugdíjbiztosító, valamint elsőfokon egy német szociális bíróság.

NARRÁTOR

2006-ban első alkalommal kerültek az akkor 39-éves Renesse bíró úr kezébe izraeli nyugdíj kérvények. Tehát tisztáznia kellett, hogy a gettóban végzett tevékenység önkéntes vagy kényszermunkának minősül-e.

NARRÁTOR

Az izraeli ügyekért felelős, düsseldorfi nyugdíjbiztosító (Rentenversicherung Rheinland) a következő álláspontot képviselte: 50 évvel ezelőtt a holokauszt túlélői azt mondták, elhurcolták őket a gettóba, ahol kényszermunkát végeztek. Ezzel szemben ma azt állítják, önszántukból dolgoztak a gettóban. Cserébe pénzt és élelmiszereket kaptak. Az észak-rajna-vesztfáliai, nyugdíjakért felelős ügyintézők ezen kijelentéseket ellentmondásosnak minősítették és kb. 30.000 izraeli kérvény közül 29.000 visszautasítottak.”

Ebben a dokumentumban a narratíva főszervezője mesélőt iktat be, aki narrátorként kapcsolja össze a történet szereplőinek narratívumait. (az, hogy ez női vagy férfihang, valójában csak a figyelem fenntartását szolgálja) Elsősorban Renesse bíró, majd egy ügyvéd, valamint az ügy érintettjei szólnak meg.

„NARRÁTOR

És így, Renesse bíró úr olyasvalamit tesz, amit a bírói tevékenysége keretében természetesnek tart. Úgy dönt, személyesen is meghallgatja az érintetteket. Mivel a kérvényezőik igen idősek, a bírói tárgyalásokat egész egyszerűen Izraelben folytatja. A cél, az esélyegyenlőség biztosítása a német bíróságok előtt:

Renesse

„Hiszen nem lehet az érintett embereknek felróni, hogy el kellett hagyniuk a hazájukat. Amennyiben Németország nem támadta volna meg hazájukat, még ma is békében élnének Lengyelországban vagy a Cseh Köztársaságban, ill. ott, ahol születtek. És nagy a felhajtás, hát igen... Másrészt azt is látni kell, hogy minden hagyományos nyugdíj ügy elbírálása is igen nagy felhajtást jelent részünkről. Hiszen mi vagyunk a gyengék egyetlen védelmezői. Az itteni, rajnavidéki nyugdíjbiztosító hatalmas hatóság 4000 alkalmazottal. És hogy egy

ilyen kis nyugdíjasnak egyáltalán esélyei legyenek egy ilyen hatalmas hivatallal szemben, ez csak úgy lehetséges, ha a bírák mindent megtesznek, hogy újra megvizsgálják a tényállást – és mi ezt meg is tesszük.“

...

Joel Levi

„Az izraeli hatóságok először is gyanakodtak. Hogyan tudna működni német bíróság izraeli fenhatóság alatt álló területen? Német bíróval...?!“

NARRÁTOR (női hang)

Joel Levi 1964 óta ügyvéd Izraelben. Renesse bíró úr valamennyi kihallgatásán részt vett:

Joel Levi

„És megértettem: Nyilvánvalóan x-éven keresztül elfojtották azt a kívánságukat, hogy bárkinek is elmondják, mi történt velük. És nem akarták, nem merték. Ez ugyanúgy igaz az elkövetőkre, mint az áldozatokra. Felejteni akartak, továbblépni. Katonának akartak menni, egyetemen tanulni, összeházasodni, családot alapítani miközben ezek a gondolatok zavaróak. És most ebben a magas korban jön valaki, aki meg szeretné őket hallgatni!“

Eredeti hangfelvétel

Renesse bírósági tárgyalásokat folytat Izraelben

BESZÉLŐ

Renesse bíró úr nyolcszor utazott Izraelbe. 120 holokauszt túlélő számolt be neki a gettó hétköznapijairól. Most azonban a bíró feladata a beszélgetésekből leszűrni a gettóban uralkodó valódi munkaviszonyokra való utalásokat...

Három éven keresztül dolgozott Renesse úr a gettó nyugdíjjal kapcsolatos eseteken. A náci rezsím számos áldozatának segített jogaik érvényesítésében. Izraelben nagyon tisztelik a lelkes bírót. Shimon Perez államfő fogadja.

NARRÁTOR (női hang)

Renesse úr első német bíróként tart beszédet az izraeli Knessetben. Saját szervezetén belül viszont vannak vele szemben fenntartások. Már rég óta

kénytelen olyan akadályokat leküzdeni, amelyeket kollegái hoztak létre. Amióta foglalkozik a gettóesetekkel, szokatlan munkamódszerei ellenállásba ütköznek. Ez első sorban az Izraelben végzett személyes meghallgatásokra igaz.

..

Renesse:

„A kollegák ezt a munkát részben ellenezték és ezt írásban, az aktákban is dokumentálták, ami nagyon szokatlan. Az érintett személyeknek azt mondták, nem helyeslik, eltanácsolták őket stb.

Talán egy bizonyos ponton ez a tendencia még egyszer felerősödött, mégpedig akkor, amikor úgy döntöttem, elküldöm a szakembereket az archívumokba. Úgy gondolták, ez már nagy túlzás. Azon gondolkoztak, hogy ez nem az adófizetők pénzének a pazarlása-e. És milyen történészek kapják ezt a pénzt? Nem fűződnek ehhez valamilyen személyes összeköttetések, érdekek, stb...“

Ezután elkezdődik Renesse bíró szakmai ellehetetlenítésének története.

...,NARRÁTOR (női hang)

Egy ember, aki nagymértékben beleavatkozik Renesse úr munkájába Ulrich Freudenberg, a Landessozialgericht Nordrhein-Westfalen szenátusának elnöke.

BESZÉLŐ

2008 augusztusában például Freudenberg közvetlenül beleavatkozik Renesse úr egyik eljárásába. Ilyesmi bírói berkekben/bírák között kifejezetten ritkán fordul elő. A feljegyzésében Freudenberg Renesse urat azért támadja, mert tanácsot kér történészeiktől. Annak ellenére, hogy a konkrét eset teljesen világos.

2012. február 27-én a „Renesse ügyben“ a bírói testület összetétele a hammi Oberlandesgerichtnél megváltozik. Az egyik illetékes bíró Ulrich Freudenberg lesz, azaz éppen az a kolléga, aki komolyan beavatkozott Renesse munkájába és akit Renesse részben vádol.

NARRÁTOR (NŐI HANG)

Renesse bíró Freudenberg megbízása következtében elfogultság miatt panaszt tesz. Még nem tudni, milyen döntés születik majd ebben a kérdésben erről, de Jean Robert von Renesse nem adja fel a harcot. Elmondása szerint, szükség esetén elmegy a strassburgi emberi jogi bírósáig:

Renesse

„Amennyiben mások ebből a példából azt a következtetést vonnák le, hogy mindenki, aki tesz valamit egy nem komoly támogatottságot élvező ügy érdekében, a végén megfizet érte, ez azt jelentené, hogy az igazságszolgáltatás végül nem lenne képes ellátni az eredeti feladatát. Pedig az igazságszolgáltatás az utolsó lehetőség és épp a gyengék utolsó fellegvára, akik máskülönben nem rendelkeznek erős támogatóval. És amennyiben az a vélemény uralkodna, hogy lehetőleg ne segítsünk a gyengéknek, ne segítsünk a nemkívánatos személyeken, azokon, akiket bármilyen oknál fogva nem tart jónak a társadalom – mint ahogyan azt az özvegyet sem, akit eleinte említettem – akkor ez rossz fényt vetne az igazságszolgáltatásra. Ezért fontos és jó, hogy figyeljük ezeket a folyamatokat.“

„NARRÁTOR (NŐI HANG)

Időközben még sok túlélő várja nyugdíját. Arról, hogy közülük ezalatt hányan hunytak el, csak becslések vannak. Az eredetileg 70 ezer kérvényből máig csak kb. 25 ezret hagytak jóvá. A transznisztriában élő özvegyét is. Ez volt Renesse első ilyen jellegű esete. És Kurt Einhorn is csak a közelmúltban kapta meg a gétóban végzett munka utáni nyugdíj határozatát. „

A dokumentumműsorban végig dokumentumok, iratanyag idézetek, tárgyalási hangfelvételek, jegyzőkönyvek részletei hangoznak el, száraz tények. A hanganyagban végig a kognitív, megismerési képességeinkre apellál a főnarratíva szervezője, szinte érzelmentesen mutatja be a jogi abszurditással harcoló, a lelkiismeretére és bírói szerepfelfogására alapozva küzdő Renesse saját kálváriáját. A csak a dokumentumokra épített narratíva különösen erősen mutatja be a kaffkai helyzetet és a bürokrácia válaszát erre a helyzetre.

Mit üzen a főnarratíva? Az emberi méltóság tiszteletét, a szakmai ethosz alapján kitartó bírói küzdelme (sok más mellett) a konformitás értékét üzeni, vagyis, tartózkodás az olyan viselkedéstől, mely mások számára sértő vagy ártalmas lehet, illetve megsértheti a társadalmi normákat és elvárásokat. Mi más történt ugyanis, mint a társadalmi normák többszörös sérelme, a mások számára sértő viselkedés gyakorlata. Ennek a folyamatnak száraz bemutatása a felháborodás felkeltésével teszi le a garast a konformitás értéke mellett. A részleteiben idézett két rádió dokumentum érték közvetítését demonstráltam az előzőekben. Lányi András tanulmányából idézek: „Ha a politikai közösségnek vannak érdekei (például fennmaradása, jóléte, biztonsága, tudásának gyarapítása vagy bármi egyéb), úgy abban is érdekelt, hogy a közösség körében olyan eszmék és viselkedési minták terjedjenek, amelyek alkalmasak a problémák megoldására, és ne alkalmatlanok. (...) A műsorszerkesztő ne legyen semleges igazság és hazugság, unalom és érdekesség, szépség és csúfság kérdésében (sohasem az, de ne is kelljen színlelnie) ahogyan az igazságos bírói ítélet és maga a törvény sem az elkövető és az áldozat között tanúsít semlegességet, hanem a bíróság

előtt felvonultatott tényekkel szemben őrzi meg elfogulatlan tárgyilagosságát, minthogy elkötelezett az igazság mellett, továbbá a bűnös és az elismerésre méltó állampolgári magatartás egy bizonyos koncepciója mellett.” (Lányi 2014: 281)

A tömegmédiá, ahogyan Niklas Luhmann írja, egyfajta „önmegfigyelést végez”. Ezzel a fajta önmegfigyeléssel a társadalom állandóan megújulásra serkenti magát. „Problémákat teremt, amelyek „megoldást” követelnek, ezek újabb „megoldást” igénylő „problémákat” generálnak... Ezt az egyoldalúságot még maguk a tömegmédiák ellensúlyozhatják, mégpedig az erkölcsi értékek előtérbe állításával.” (Luhmann 2008: 89) Mintegy „morális intelligenciát” nyújtva.

Elemzésem arra irányult, hogy bemutassam, hogyan teszi ezt meg ez a két rádió dokumentum.

Irodalom

Foucault, Michel (1998): Fantasztikus könyvtár. Pallas stúdió-Attraktor Kft.

Goffman, Erving (1981): A hétköznapi élet szociálpszichológiája. Budapest: Gondolat.

Lányi András (2014): „Uramisten, mire megyünk ketten!” In: Se veled, se nélküled? Tanulmányok a médiáról, szerző: András Lányi és Miklós László. Budapest: Complex.

Luhmann, Niklas (2008): A tömegmédiá valósága. Budapest: Gondolat-AKTI.

Pléh Csaba, és Ágnes Lukács (2014): Pszicholingvisztika/2. Akadémiai Kiadó.

Révai Gábor (2013): Beszélgetések nemcsak gyerekekről. Saxum.

Vajda Zsuzsa (2014): „Egyéni identitás a hálóvilágban.” In: Se veled, se nélküled? Tanulmányok a médiáról, szerző: András Lányi és Miklós László. Budapest: Complex.